ՐԱՖՖԻ

Խաչագողի հիշատակարանը

3 - ԺԲ

ՍԵՐԸ ՉԷ ՀԱՄԲԵՐՈՒՄ

Խաչագողների փախուստից հետո մեր խումբի մեջ մնաց մեկ քրիստոնյա միայն, ազգով վրացի: Մյուսները թուրք, թաթար և այլազգիներ էին: Ազատվելով խաչագողների անտանելի հասարակությունից, ես սկսեցի որոնել հիշյալ վրացու բարեկամությունը: Նա մի ուրախ, պարզամիտ և բավական շնորհալի դեմքով երիտասարդ էր Իմերեթիայի կողմերից: Նա խիստ շուտով մտերմացավ ինձ հետ: Նրան աքսորել էին սպանության համար: Ես զարմանում էի, թե ինչպե՞ս մի այնպիսի բարեսիրտ տղա կարող էր սպանություն գործել:

Այդ երիտասարդը օրըստօրե ավելի և ավելի համակրական էր դառնում ինձ: Նրա բնավորության մեջ այնքան պարզություն կար, որ չէր կարելի չսիրել նրան:

Մեզ արդեն տեղափոխել էին մերձակա փոքրիկ քաղաքը: Այստեղ ևս մի քանի օր պահեցին մեզ, որովհետև մեր խումբի հետ պիտի միացնեին մի քանի ուրիշ աքսորականներ, որոնց նույնպես Սիբիր էին ուղարկում:

Վասոն, այսպես էր վրացի երիտասարդի անունը, այնքան ընտելացավ ինձ հետ, որ ինձանից չէր հեռանում: Գիշերները քնում էր իմ կողքին և շատ անգամ, երբ քունը չէր տանում, ժամերով պատմում էր իր կյանքի այս և այն արկածները:

Մի գիշեր, նստած իմ մոտ, կարկատում էր իր մաշված կոշիկները և տխուր, հազիվ լսելի ձայնով շշնջում էր մի երգ, Երիտասարդը բոլորովին հափշտակված էր իր զգացմունքների մեջ, և գործը համարյա մեքենաբար էր կատարվում նրա ձեռքում:

Վասո, չե՞ս պրծնում, Հարցրի նրանից:

Է՛, թող անիծե՛ աստված այդ անպիտանները, սաղ տեղ չէ մնացել, կարում ես, կարում, էլի էն է ու էն:

Մեկ հատը ինձ տուր, ես կօգնեմ քեզ:

Շնորհակալ եմ, դու միայն ճրագը մոտ բռնիր, ես կկարեմ:

Ես նկատեցի, որ Վասոյի խնդիրը խիստ կարևոր էր. ճրագի մոմը, որ նա կպցրել էր հատակի աղյուսի վրա, այնքան սպառվել և կարճացել էր, որ լույսը կոշիկների վրա չէր տարածում և այսպիսով դժվարացնում էր նրան աշխատել: Ես վեր առի մոմը, բարձր բռնեցի, նա շարունակեց կարել:

Բայց ինձ հետաքրքրում էր այն, թե ի՞նչ պատճառով աքսորեցին նրան:

Ես սպանեցի իմ պարոնին, պատասխանեց նա:

Ինչո՞ւ համար:

Երկար է, շատ երկար, եթե պատմելու լինեմ, մինչև լույս չի պրծնի:

Միևնույն է: Դու խո չես քնում, իմ քունն էլ չէ տանում, դու պատմիր, ես կլսեմ, այսպիսով ավելի կարճ կլինի գիշերը:

Նա սկսեց պատմել.

«Ես է... իշխանի ճորտերից էի: Նա շատ վատ մարդ էր, օրինակ քեզ՝ մի գազան: Պատահում էր, կա՛մ տանը կնոջ հետ կռված է, կա՛մ մի ուրիշը բարկացրել է նրան և կամ հարբած է, նա կատաղած դուրս է գալիս տնից, վա՛յ այն գյուղացուն, որ կհանդիպի նրան: Նա իսկույն մի առիթ կգտներ գյուղացուն

ծեծելու, հայհոյելու և իր սիրտը հանգստացնելու: Օրինակ, պատահում էին այսպիսի դեպքեր, գյուղացին մի զույգ նոր տրեխներ է հագել: (Նա համբերել չէր կարող, երբ գյուղացին նոր բան էր հագնում և պարոնի նմանություն էր ստանում): Տեսար, կանչում է՝ «էյ, մարդ»: Գյուղացին մոտենում է, գլուխ է տալիս, կանգնում է: «Այդ ի՞նչ է», ցույց է տալիս նա տրեխները:

«Աղա ջան, ցավդ տանեմ, գնում եմ անտառը», պատասխանում է գյուղացին դողալով: «Տո, անպիտան, եթե առանց տրեխների գնալու լինես, ոտներդ կմաշվե՞ն», և հրամայում է իսկույն խլել նրանից տրեխները: Մի անգամ գյուղացու մեկը փոթկաց նրա մոտ: «Տո, անշնորհք ավանակ, համարձակվում ես փոթկա՞լ քո պարոնի առջև», ասաց նա և հրամայեց ծեծել խեղճին:

Մեր հարևան Գիորգին մի աղջիկ ուներ, շարունակեց նա, նրա անունը Կեկելո էր: Բայց ի՜նչ աղջիկ, այնքան սիրուն էր, որ կարծես գյուղացու աղջիկ չլիներ, այլ ուղիղ պարոնի տնից դուրս եկած լիներ: Մի անգամ նա հանդիպեց ինձ դաշտումը, գալիս էր անտառից, շալակած փայտ էր բերում իրանց համար: Քրտինքը թափվում էր նրա երեսից, թշերը խնձորի նման կարմրել էին: Հենց որ տեսա, իմ խելքը գնաց: «Տուր, Կեկելո, ես կտանեմ շալակդ», ասացի նրան: «Շատ ծանր չէ, ես կարող եմ տանել, ասաց նա ավելի կարմրելով: Մենք սկսեցինք խոսելով կամաց-կամաց դիմել դեպի գյուղը, երբ մոտեցանք, բաժանվեցանք միմյանցից, որ մեզ միասին չտեսնեն»:

Այդ միջոցին Վասոն այն աստիճան հափշտակված էր իր պատմությունով, որ ամենևին չէր նկատում, թե ասեղը ընկել էր նրա ձեռքից, և կոշիկները նույնպես ընկած էին նրա կողքին: Նա շարունակեց,

«Ես մորս հայտնեցի, որ Կեկելոյին նշան դնե ինձ համար» նա էլ հորս հայտնեց: Հայրս գնաց Գիորգիի տունը, խոստացավ տալ մի այծ, հինգ թունգի գինի, մի քանի սոմար սիմինդր, կարճ ասած, խոսեցին, բարիշեցան, նշանը դրեցին: Սպասում էինք, որ աշունքը գա, գինին պատրաստվի, որ հարսանիք անենք: Այդ միջոցին, չեմ իմանում, ի՞նչ սատանա մտավ իմ պարոնի գլխում: Նա հրամայեց, որ Կեկելուին վեր առնեն իր տանը որպես աղախին:

Աշունքը եկավ, գինիները հասան, բայց հարսանիքը չկատարվեցավ: «Այս տարի չի լինի», ասում էր մեր պարոնը: Իմ սիրտը տրաքվում էր անհամբերությունից: Բայց ի՞նչ կարող էի անել, երբ պարոնը այսպես էր հրամայում:

Մի անգամ Կեկելոն գտավ ինձ անտառում, տեսնում եմ, երեսին գույն չէ մնացել, կասես թե սպանված լիներ: Հարցնում եմ, «Կեկելո, ի՞նչ է պատահել քեզ հետ»:

Նա ոչինչ չէ ասում, հենց լաց է լինում: Գրկում եմ նրան, դարձյալ հարցնում եմ. «Կեկելո, ինչո՞ւ ես լաց լինում»: Նա արտասուքի միջից ինձ պատասխանում է, «Ա՛խ, վատ մարդ է... նա շատ վատ մարդ է... նա աստված չունի... նա»: Խեղճ աղջիկը չկարողացավ վերջացնել իր խոսքը, բայց ես հասկացա բոլորը...

Արյունը թռավ գլուխս, ես իստակ կատաղեցա: Հենց էն սհաթին վազեցի դեպի մեր տունը, խենջարս վեր առի, թաքցրի չերքեզիիս տակ, տնից դուրս եկա: Առաջ մտա գինետունը, լավ խմեցի, սիրտս պնդացրի, հետո գնացի պարոնի դռանը կանգնեցա, սպասում էի, որ նա դուրս գա: Տեսա, նա դուրս եկավ, պատրաստվում էր որսի գնալ: Առաջը կտրեցի, ասելով. «Ինչո՞ւ ես պահել իմ նշանածին»: Նա բարկացավ, սկսեց հայհոյել և չորս կողմն էր նայում, աչքերով որոնում էր իր սպասավորներին, որ հրամայե ինձ բռնեն: «Տո՛ւր իմ նշանածը», կրկնում եմ ես, հենց մոտ ու մոտ եմ գնում: Նա դարձյալ գոռում է. «Դու, լի՛րբ, անզգամ, համարձակվում ես... բռնեցեք այդ անիրավին»: Ես ուշադրություն չեմ դարձնում, հենց մոտ ու մոտ եմ գնում: «Հիմա քեզ խեղդել կտամ», ասում է ավելի կատաղելով: Իսկ ես հենց մոտ ու մոտ եմ գնում: «Տո՛ւր նշանածս, ասում եմ քեզ»: Նա էլ չհամբերեց մինչև ծառաները հավաքվեին, հարձակվեցավ իմ վրա: Ես խենջարը խրեցի նրա կողքը...»:

Այդ միջոցին ես նայեցի Վասոյի երեսին, նա այնպես գունատված էր, նրա շրթունքը այնպես դողդողում էին, որ կարծես, հենց այն րոպեում նա իր արյունոտ խենջարը դուրս էր քաշում բռնակալ պարոնի կողքից: Երբ նա փոքր-ինչ հանգըստացավ, հարցրի.

Իսկ դու չփախա՞ր:

Փախա, բայց երբեմն գիշերով հայտնվում էի մեր գյուղում, որ Կեկելոյին էլ կարողանամ փախցնել: Աստված չհաջողեց, մի գիշեր բռնվեցա:

Վասոյին ես ավելի սկսեցի սիրել, երբ իմացա նրա կյանքի պատմությունը: Խեղճ տղան սիրո զոհ էր դարձել: Սե՛ր... ի նչ բան ես դու, ես մինչև այսօր չեմ կարողացել հասկանալ քեզ, թեև ինքս սիրել եմ... և այժմ սիրում եմ...

Վասոն և Կեկելոն, որպես ճորտեր, որպես սեփականություն մի անգութ պարոնի, հոժարությամբ նվիրում են նրան իրանց աշխատանքը, իրանց վաստակը: բայց երբ պարոնը դիպչում է և այն զգացմունքին, որը սուրբ է յուրաքանչյուր անհատի համար, այն ժամանակ ճնշվա՛ծ, հլու ստրուկն անգամ այլևս չէ համբերում...

Իսկ ե՞ս, ես, թշվառականս, ի՞նչ արեցի Ներնեի համար, ինչո՞վ ապացուցեցի, որ ճշմարիտ սիրում եմ նրան...